

Skyttefesten – byens fineste fest!

Af Gertrud Skårup Jensen

Langt de fleste forandringer i et lokalsamfund foregår i vekselvirkning med det omgivende samfund, og med den voksende interaktion sker der så hyppige forandringer, at begrebet lokalsamfund ændrer betydning. Fra at betyde et begrænset fællesskab af mennesker med sociale relationer vedrørende hele livssammenhængen bliver det mere og mere en betegnelse med udelukkende administrativ betydning til glæde for fjerne myndigheder. Denne ændring er dog ikke ældre end at de tider, hvor man kunne tale om lokalsamfund i den første betydning, tydeligt erindres. Sådanne erindringer, der fremtræder som mundtlige beretninger, har som regel et nostalgisk skær over sig, men er dog en nøgle til forståelse for og indsigt i den udvikling, lokalsamfundet har gennemløbet.

Det følgende har sit udspring i erindringer om en i lokalsamfundet årligt tilbagevendende fest: skyttefesten. Om den siges det samstemmende: »—finere fest har der aldrig været!«

Fra hvornår stammer denne fest, og hvad er dens baggrund, og hvorfor afholdes den ikke mere?

Udover mundtlige beretninger fungerer foreningsprotokollen (1) som primær kilde.

En »folkesag« organiseres

Hvis man var abonnent på Fyns Stiftstidende 1865, ville man jævnlig kunne læse om »skyttesagen« gennem hele efteråret; spalte op og spalte ned, bogstavelig talt: »En lille opfordring for skyttesagens fremme«, »Skytteforeningssagen«, »En slesvisk bonde om skyttesagen« osv. osv.

Temaet i artiklerne er dels den sorg og ulykke, tabet af Sønderjylland 1864 har voldt, dels opfordringer til at vise sin fædrelandskærlighed i hand-

ling ved at slutte op om skyttesagen »med formålet: Fædrelandets forsvar, Danmarks ære og danske sønderjyders genforening med moderlandet«.

Bag disse revanchetanker stod betydende kræfter i landet. Mest fremtrædende var de nationalliberale med Carl Ploug som bannerfører, men den grundtvigske del af Venstre, de moderate, fulgte godt med. Den nye politiske samling, Højre, støttede også tanken om at skabe et stærkt dansk militær med en folkelig skyttebevægelse som udklækningssted for dygtige skytter; forudsætningen for at slå fjenden og genvinde Danmarks ære.

Ser man hvilke politiske kræfter, der i starten står bag skyttesagen, kan man gætte hvilken del af befolkningen, der føler sig kaldet: Borgerskabet, godsejerne og bønderne. Dette viser sig at være rigtigt. Det følgende er titler på underskriverne af den indbydelse til dannelse af en amtsskytteforening i Odense amt, som »Stiftstidendes« artikler mundede ud i januar 1866: Herredsfoged, herredsfoged, kaptajn, præst, gårdejer, landinspektør, godsejer, lærer, godsejer, major, bøssebager, ølbrygger.

Ideen om oprettelse af skytteforeninger opstod i militære kredse i København 1861, hvor man havde kendskab til lignende foranstaltninger i andre europæiske lande. Specielt virkede engelske forhold inspirerende. Ideen slog an med måde. Det var initiativtagernes håb, at skydeselskaberne, som fandtes i næsten alle landets købstæder, skulle gå i spidsen med arbejdet, og det gjorde de ikke, men da landboerne efter 1864 kom med, blev det faktisk en »folkesag«, som, med et avis citat, »kunne forene alle og udviske politiske og religiøse skel«. Det voksende medlemstal krævede en udstrakt organisering, og som led heri dannedes amtsskytteforeningerne. Disse inddeltes i kredse, som igen var delt i delinger. Som overordnet instans for alle foreninger fungerede Centralkomiteen, der havde sæde i København. Arbejdet i foreningerne hvilede på militær ekspertise og folkelig idealisme understøttet af statstilskud.

Det bør nok tilføjes, at der inden for både militære og politiske kredse, her især dele af Venstre, var udtrykt modvilje mod tanken om revanche, der forekom disse kredse ganske urealistisk, hvilket en eftertid har givet dem ret i. Denne modvilje havde ringe genklang og stempleses ligefrem som landsforræderi!

Byens første forening

3. januar 1866 var der i Odense samlet 170 betydende mænd fra amtet for at deltage i dannelsen af »Odense amts skytteforening« og vedtage foreningens love. Der var repræsentanter fra alle amtets sogne, undtagen fra Vends og Skovby herred, hvorfra man end ikke havde svaret på de udsendte ind-

bydelser. Disse var sendt til »større ejendomsbesiddere«, sognefogeder, sogneforstanderskaber, præster og lærere.

På mødet blev foreningen dannet, lovene vedtaget og kredsinddelingen besluttet, hvorefter mødedeltagerne hørte et par foredrag, et om foreningens virke og et om kærlighed til fædrelandet, altsammen som inspiration til det arbejde, der nu forestod hjemme i sognene.

Fra Højby sogn deltog sognefoged Niels Rasmussen, Kærsagergård. Der var i Højby sogn kun en landsby, og den bestod af 21 gårde og 51 huse med og uden jord. Gårdene lå for de flestes vedkommende samlet i byen som før udskiftningen. I byen var der kirke, kro og skole. Der var endda to skoler. Den ene, friskolen, havde ikke selvstændig bygning, men spillede alligevel en stor rolle i byens liv. Oprettelsen af den havde, sammen med religiøse rørelser, der førte til at flere løste sognebånd, sprængt bylavet, splittet familier, ja kort sagt medførte tilstande i byen, der hidtil havde været utænkelige.

Indtil o. 1860 var livet i Højby tilsyneladende ikke påvirket af de nye åndelige rørelser, som ikke mindst på Fyn greb ind i hverdagslivet mange steder. Her holdt man stadig fast i bylavets gildeskikke. Man holdt igangsgilde, ritualerne omkring bryllupsfestlighederne havde vital betydning, og bylavet som institution spillede stadig en rolle i byens liv, selv om den materielle baggrund, der lagde nødvendighedens tvang på fællesskabet, forlængst var væk. Men da tilflyttende familier førte de nye tanker ind i byen, kunne bylavet ikke holde til påvirkningen. Det opløstes i strid med ovennævnte sager: friskole og sognebåndløsning (2).

Niels Rasmussen, som havde børn i skolepligtig alder, havde flyttet disse fra folkeskolen til friskolen under stort postyr. Han var jo som sognefoged byens øvrighedsperson. Men trods det og trods mange andre alvorlige stridigheder i byen, samledes man om skyttesagen, der »kunne forene alle og udviske politiske og religiøse skel«.

Niels Rasmussen oprettede Højby-delingen foråret 1866 og skrev i protokollen: »År 1866 stiftedes en skytteforening i Højby sogn, som indtrådte i Odense amts skytteforenings 7. kreds og udgjorde der 3. deling. Til kredsforstander valgtes justitsråd Langkilde, Bramstrup, og til sognebestyrere gårdmænd Knud Rasmussen og Lars Rasmussen samt sognefoged Niels Rasmussen til sogneformand. Til delingsfører valgtes ungkarl Peder Nielsen og mursvend Lars Nielsen. Delingen bestod af følgende skytter: (her følger navnene).«

På listen med skytternes navne skelnes der mellem yngre skytter, som var mellem 18 og 25 år, ældre skytter, som var over 25 år, og bidragydende medlemmer, som støttede foreningen med frivillige bidrag. Denne medlemsfordeling var vedtægtsbestemt og gjaldt samtlige skytteforeninger.

I 1866 var der 20 yngre skytter og 7 ældre i Højby. Erhvervsfordelingen i byen var i 1866 som følger: Gårdmænd 21, husmænd 30, håndværkere/handlende 19, karle ml. 18–25 år 26, unge piger ml. 18–25 år 20. Denne talmæssige fordeling holdes ret stabilt de følgende år, og man kan på baggrund heraf danne sig et indtryk af, fra hvilke grupper i byen der især var tilslutning til foreningen.

Så godt som alle byens tjenestekarle mødte op, måske af lyst, men man kan nok ikke se bort fra det moralske pres, som blev lagt på dem fra flere sider. For det første var der tale om at vise forsvarsvilje, og for det andet blev der i avisen idelig talt om skyttesagens gavnlige indvirkning på de unge mænd, som »øder søndagen hen med ingenting, eller hvad værre er, drikker og danser den væk!« Den ældre generation så med glæde de unges fritid underlagt foreningsdisciplinen med deraf følgende »gode« interesser. Denne disciplinering gik ikke ganske gnidningsløst. I foreningsprotokollen kan man læse, at det kneb med fremmødet til øvelserne, og at der indførtes bøde for fravær uden forudgående besked, men alligevel må det ofte konstateres, at der ikke var mødt ret mange.

De syv ældre skytter er gårdmænd, og de udgør en tredjedel af samtlige byens gårdmænd, men de følgende år kommer så godt som alle gårdmændene med i foreningen; dog kun som bidragydende medlemmer.

De tre medlemmer af sognebestyrelsen er foruden sognefogden et medlem af sogneforstanderskabet og byens største gårdmand. Delingsførerne, som ledede øvelserne, der fandt sted hver anden søndag, skulle være »mænd med indflydelse i deres sogn«; man var lidt nervøs for, hvordan de unge karle skulle opføre sig, og der skulle være styr på tingene. Det var selvfølgelig en fordel, om delingsførerne havde været indkaldt som soldat, så de vidste lidt om skydning og eksercits. Begge delingsførere i Højby havde været soldater, og man må vel gå ud fra, at de havde en vis indflydelse i sognet. Om Peder Nielsen vides det, at han var aktiv i forbindelse med friskole og sognebåndsløsning.

Så vidt protokollen, men i »Stiftstidende« fra 27.3. 1866, hvor Højbydelingen er omtalt, får man at vide, at der foruden de her omtalte medlemmer også var 48 bidragydende medlemmer. Det er ikke muligt at vide, hvem de var, men de er medvirkende til, at man kan konstatere, at foreningen havde god tilslutning i byen.

»Derefter foretoges march, eksesits og svømning . . .«

Året 1868 fik foreningen ny delingsfører, som også førte protokol, og det blev gjort så omhyggeligt, at man kan danne sig et udførligt billede af for-

eningen. Den nye delingsfører hed Klaus Berntsen og var friskolelærer i byen. Han var kommet til byen 1861 som 18-årig efter højskoleophold hos Christen Kold, der i Klaus Berntsen så den mand, som kunne sætte liv i friskolen i Højby. Den havde da eksisteret i 2 år, men det gik for træt med tilslutningen; byen hvilede i gammellivet uden lyst til det nye. Det ændrede Klaus Berntsen. Han gjorde en nærmest kometagtig karriere i lokalsamfundet. Med sit udadvendte og inspirerende væsen overvandt han ikke kun modstanden mod den nye skole, hvor børnetallet snart voksede støt, han blev også ledende kraft i skytteforeningen, sekretær i sognerådet og som 25-årig formand samme sted. Indtil for få år siden taltes der i Højby om Klaus Berntsen på en måde, der gjorde ham ganske nærværende,

Han gik begejstret ind i arbejdet med skytteforeningerne, og det blev et næsten livsvarigt arbejde, idet han først forlod dette i 1921, få år før sin død, og da som landsformand for »De danske skytteforeninger«.

De følgende citater fra protokollen for året 1868 giver et indtryk af foreningens aktiviteter:

»9. februar. . . det vedtoges, at delingsføreren, som leder denne dags øvelser, kommanderer: »Træd an!« efter Niels Hansens klokke«.

»1. marts. Møde for Niels Hansen efterm. (mødet) foregik med undtagelse af fire som havde meldt forfald, alle delingsførerne mødte, og øvelserne ledtes med livlighed. 3 skytter og en delingsfører kom for sent til øvelserne og blev derfor mulkteret. Næste møde bestemtes til midfaste søndag efterm. kl. 1 for at øve felttjeneste med 1. deling. Mødet sluttede med ½ times marchøvelse under ledelse af delingsfører Klaus Berntsen.«

»4. mai. I »Fyens Stiftstidende« nr. 115 averteredes følgende: O. A. S. 22. kreds, 2. deling begynder sine skydeøvelser første gang søndagen d. 10. mai, eftermiddag kl. 3 og fortsætter fremdeles i regelen hver anden søndag. Skydningens begyndelse tilkendegives ved flagets hejsning på skydebanen; hvilket hermed tjener til underretning for ejendomsbesiddere i skudlinien samt for alle vedkommende. (betalt derfor 3 mark 8 skilling).«

»Den 24. mai eftermiddag kl. 2½ stillede skytterne for N. Hansen, men det var beklageligt at ikke så få udeblev uden at have meldt forfald. . . .«

»14 juni. . . . Efter afmarchen til skydebanen lededes øvelserne af delingsfører Klaus Berntsen og Jørgen Andersen, hver skytte gjorde 5 skud, derefter foretoges march, eksesits, legemesøvelser og til sidst svømning. Mødet overværedes af kredsforstanderen og bestyrer Jørgen Pedersen. De ny skytter blev tilsagt at møde næste søndag morgen kl. 7 ved friskolen for at få særskilt øvelser i eksesits og march.

»D. 28. juni kl. 2½ mødte skytterne for Niels Hansen hvor penge til skydebanen blev opkrævet med 1 mark pr. mand. Dernæst afmarch til skyde-

Skydebanen i Højbyskoven. Banen har været benyttet siden 1866 og er meget smukt beliggende. Billedet, som er et udsnit af en større frise, som blev malet i 1941 af daværende lærer ved Højby skole, Frands Johan Ring, i anledning af foreningens 75 års jubilæum, viser skytterne i aktion, som Ring forestillede sig det så ud i 1870-erne.

banen, hvor korporal Solomon Andersen overtog kommandoen og indøvede de nye geværgreb. . . .«

Den militære disciplin i foreningens aktiviteter, som kommer til udtryk i disse citater, forsvandt ret hurtigt. Skytteforeningerne var i starten reelt en forskole til hæren, idet det var muligt for medlemmer af skytteforeninger at få afkortet den militære tjenestetid, hvis de var gode skytter. Denne mulighed bortfaldt med hærloven af 1867, og der var efter denne tid ingen officiel forbindelse mellem foreningerne og hæren. Centralkomiteen opfordrede, efter nogen intern diskussion, foreningerne til at udelade eksercits til fordel for legemsøvelser, som hurtigt blev meget populære. Samtidig tog man initiativ til at uddanne egne delingsførere, som kunne erstatte de officerer, man ellers fik hjælp fra. Alt i alt en udvikling væk fra det militære islæt. Helt forsvandt det ikke; i 1960 talte man stadig om »at være under kommando« i forbindelse med visse aktiviteter.

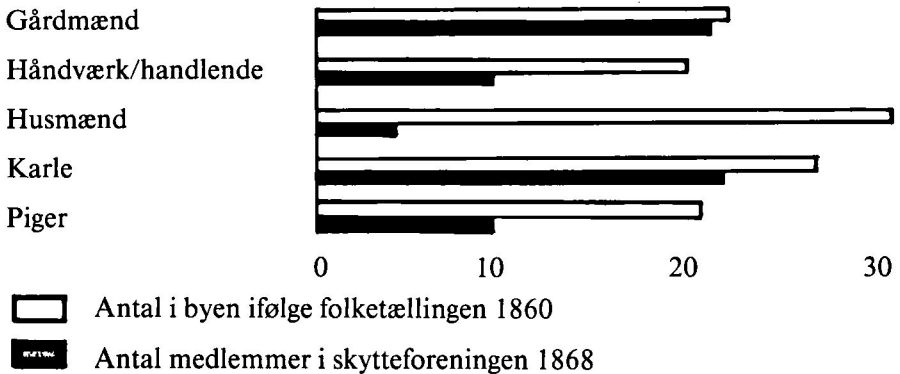
Skytterne ved 75 års jubilæet 1941 parate til marchen gennem byen.

Skytteforeningens lokale forankring

Samtidig med at foreningerne blev uafhængige af militæret og fik selvstændig funktion i samfundet, blev de også mere folkelige i den forstand, at befolkningen tog dem til sig. Fra at være et fremmedelement i lokalsamfundet, indført gennem dets øvrighedspersoner, blev de en del af dette samfunds liv. Måske var der ganske enkelt tale om, at bylavets traditioner fortsatte i foreningens regi.

I Højby blev bestyrelsen for foreningen skiftet ud 1869. De tre nye var alle gårdmænd, som sandsynligvis blev valgt, fordi de havde vist interesse for sagen. De to står på medlemslisten som de eneste ældre skytter, og de har deltaget i øvelserne. De var alle tre tilknyttet friskolen, og i hvert fald de to var sognebåndsløserne. De har, med en senere tids udtryk, været grundtvigianere, og den interesse de viste skal ses som en del af den adfærd, der var karakteristisk for grundtvigianismens tilhængere (3). Denne bevægelse udfoldede sig især i foreningslivet, og i skytteforeningen kunne man direkte udtrykke den fædrelandskærlighed, der var et kernebegreb i bevægelsen. Men selv om grundtvigianerne næsten tog patent på fædrelandskærligheden, var der blandt gammeldags kongetro bønder også en form for fædrelandskærlighed, der kom til udtryk i skytteforeningerne; en form der mindre romantisk kunne kaldes forsvarsvilje. Denne var til stede i Højby 1868, men om valget af de tre ovennævnte kan tydes som mere end accepteret interesse, f.eks. om magtkamp mellem ideologier, kan der kun gisnes.

Oversigt over den sociale fordeling af skytteforeningens medlemmer 1868.

Det er straks lettere at iagttage de sociale forhold omkring foreningen, og her er det igen Klaus Berntsens protokolføring, der hjælper til.

Medlemmerne fordelte sig i 1868 som følger: Gårdmænd 20, håndværkere/handlende 9, husmænd 4, karle 21, piger 9. Det er tydeligt gårdmændenes forening; man genfinder omtrent hele bylavet her. Dertil kommer, at så godt som alle karle og samtlige piger er knyttet til gårdene. Tre af karlene er håndværkere. På den baggrund må det formodes, at det i hvert tilfælde har været særlige forhold, der har fået de 4 husmænd til at melde sig. Det er svært at placere håndværkere og handlende på byens sociale rangstige. De udgør ikke nogen homogen gruppe, men da man finder byens kromand, som også er sogneforstander, i denne gruppe, tør man formode, at det har været den »bedre« halvdel af landsbyen, som meldte sig ind i foreningen.

Denne sociale fordeling af foreningens medlemmer findes tilsvarende i de fleste fynske foreninger ifølge »Fyens Stiftstidende«, som omhyggeligt meddelte, hver gang en ny forening blev oprettet, og da med spærrede typer omtalte husmændene, når de en enkelt gang havde meldt sig i større tal. For Højbys vedkommende fortsatte den sociale fordeling af foreningens medlemmer, som her er omtalt, langt op i 1900-tallet, og selv om gårdmændenes talmæssige dominans svækkedes, forblev deres magtdominans usvækket (4). En ældre meddeler udtrykte det på denne måde: »Det var en forening for de store, ikke for os små.«

Foreningens »drivfeder«: Præmieskydningen

Det var Centralkomiteens ønske, at skytteforeningerne skulle være en folkelig foreteelse, dvs for alle. Det var en urealistisk tanke; begrebet »det nationale« var endnu et luksusbegreb for mange i Danmark, som havde

nok at gøre med at skaffe det daglige brød. Den materielle afstand mellem gårdmænd og husmænd var voksende i disse år. Men komiteen gjorde sit og udsendte en opfordring til alle foreninger om at holde skyttefest med præmieskydning. Skulle man fange folket, skulle det være med fest og fornøjelse. Med opfordringen fulgte en beskrivelse af en svejtsisk skyttefest, som for en del kom til at danne mønster for de danske skyttefester, der i deres kerne selvfølgelig var en videreførelse af de festtraditioner, man havde i landsbyerne.

I Højby formede skyttefesten sig 1868 ifølge Klaus Berntsen således:

»Søndag d. 12. juli indleveredes af gårdmand Hans Larsens Ane 7 rdl, der var sammenskudt af en del af sognets piger og af dem bestemt til at indkøbe nogle småpræmier for til Højby skytter. Det overlodes til bestyrelsen og delingsførerne at foranstalte det videre fornødne. Det overlodes ved et møde af bestyrelsen til formanden og et medlem at indkøbe 6 præmier. D. 15. juli blev efter bestemmelsen indkøbt ovenanførte præmier: 1. pr. et rejsetørklæde, 2. pr. et veststykke, 3. pr. en pengepung, 4. pr. en tegnebog, 5. pr. et lommeværkløse, 6. pr. en lommekniv. Præmieskydningen blev berammet til at afholdes d. 9. august.

Søndag den 9. august mødte hele delingen for Niels Hansen kl. 2½, derefter afmarcheredes under musik til skydebanen, hvor hver skytte gjorde 5 skud. Af ovenanførte præmier og 7. præmien, et tørklæde der leveredes af pigens Marie Katrine Jensdatter under skydningen, tilfaldt (her følger præmietagernes navne).

Sognefoged Niels Rasmussen udbragte et leve for kvinden og Klaus Berntsen for kongeskytten. Tiden afveksledes siden med leg, sang og legemsøvelser. Om aftenen foranstaltedes et ikke forberedt bal af pigerne for skytterne.«

Der kan have været mellem 100 og 125 højbyer på engen ved skydebanen den søndag. Mellem linjerne læses, at man har haft det festligt. De unge skytter har været i centrum. Hvem skød bedst? Hvis tjenestekar! Hvis kæreste? Hvis mand? Hvis far? Den søndag blev det den 33-årige husmand Peder Nielsen, der før er omtalt som delingsfører.

Sognefogedens leve for kvinden overrasker. Er det borgerskabets normer, der via grundtvigianismen vinder indpas i Højby? Eller er det borgerskabet i det nærliggende Odense, der har været forbillede?

De, der var samlet på engen, udgjorde størstedelen af det gamle bylav og ungdomslav. Begge steder lå gamle samværstraditioner, og ungdomslavet fører dem videre: der leges, synges og danses.

»... *finere fest har der aldrig været!*»

Som nævnt i indledningen er udgangspunktet for undersøgelser omkring skyttefesten i Højby mundtlige beretninger om denne fest. Det er overraskende så stor overensstemmelse, der er mellem referatet i protokollen fra 1868 og de mundtlige beretninger, som dækker tiden 1930–66, i hvilket tidsrum der heller ikke sker nævneværdige forandringer i festforløbet. Der fortælles med glæde om festen, som kalder på gode minder.

Som i 1868 er det første, man foretager sig, efter at have bestemt festdato, at samle penge ind til præmierne. Der blev givet frivillige bidrag og købt lodder til den populære »damernes nummerskydning«. Den bestod i, at skytterne kunne skyde præmier hjem på visse udtrukne numre. Præmierne tilfaldt så den »dame«, som ejede det pågældende nummer. Indsamlingshvervet påhvilede stadig bestyrelsens damer. Det er også stadig bestyrelsens opgave at købe præmier. Med fryd i stemmen fortælles det: »To fra bestyrelsen og to gymnaster, piger, rejste til Odense og købte præmier. Det var sølvtøj i lange baner. Når vi havde handlet gik vi på restaurant og spiste. Jo, det var en hel udflugt!«

Selve præmieskydningen tog en hel dag, idet der efterhånden var et udbygget konkurrencesystem, der skulle afvikles. Aftaler herom optager den største del af pladsen i protokollen til midt i 50'erne. Om eftermiddagen pyntedes forsamlingshuset, som fra 1878 havde dannet rammen om skyttefesten. Pyntningen var kvindernes arbejde, ligesom de også sørgede for smørrebrødet til aftenens fællesspisning.

Optakten til aftenfesten var skytternes march gennem byen til forsamlingshuset. Denne march var en vigtig del af festen. Her manifesterede foreningen sig ideologisk og socialt for lokalsamfundets medlemmer. Der var noget både for øje og øre. Forrest skyttekongen med fanen, så musikken fulgt af skytterne i kolonne. Langs kolonnen løb børnene, og bagest kom koner, døtre og tjenestepiger med store, tildækkede madfade.

Tilskuerne var især spændte på at se, hvem der var blevet skyttekonge, og det er helt naturligt, når en skyttekonge fra o. 1955 udtaler: »Der rørte sig noget inde i en når man gik der – noget som man aldrig glemmer – det var vel det nationale – forsvarstanken lå som en undertone i foreningen.«

Helt problemløst var dette optog ikke. Det kneb for mændene, der som en fortsættelse af deres ungdoms aktivitet nu deltog i skydningen som ældre skytter, at nå hjem og fodre og malke og op til marchen igen på den relativt korte tid. Bestyrelsen truer med bøder og udelukkelse fra ballet mm. overfor dem, der udebliver.

Sang og taler spiller tilsyneladende ikke nogen særlig rolle under spisningen, men præmieuddelingen var vigtig og omfattende, for omfattende synes

mange. Dog er der enighed om, at præmieuddelingen i anledning af »damernes nummerskydning« var på sin plads. Uddelingen var underholdende og gav anledning til kommentarer af alle arter på kryds og tværs i salen!

Skyttekongen åbnede ballet sammen med den pige, som hæftede hans værdighedstegn, en roset, på hans revers. Musikken spillede op med en rheinlænder og »det var en hel sensation når de åbnede ballet og vi stod der og klappede. Det var så festligt, og de var altid så pænt klædt på. Det var altså sådan at det var byens bedre borgere.«

Det spontane bal fra 1868 havde fået sine ritualer, men er dog lystigt nok. Det var »årets fest som hele familien så frem til«, »det var den bedste af byens fester« og »det var en fest alle var med til, dengang var der jo kun bønder i byen«. Endelig var det »en finere fest end gymnastikopvisningen, som var for alle og enhver. Her gik det hele fint og nydeligt til – om den var lidt kedelig – nej, det gik mægtigt!«

»Alting har sin tid«

Det gik mægtigt, og det havde det gjort i 100 år trods krige og andre vanskeligheder. Festen blev gennemført både under 1. og 2. verdenskrig, hvor man i begge tilfælde endog fejrede henholdsvis 50 og 75 års jubilæum. Et enkelt år blev festen aflyst på grund af et dødsfald i byen, men overfor problemerne udefra virkede festen styrkende og opmuntrende på deltagerne og blev derfor helt naturligt gennemført.

Men i 50'erne skete der omfattende ændringer i forhold vedrørende skyttefesten, både i lokalsamfundet og i storsamfundet. Nu skulle der kæmpes for at få festen gennemført. Indbyggertallet i byen voksede stærkt som følge af nybyggeri (5), og de tilflyttende havde ingen særlig interesse for skydning. Det nationale stod i lav kurs, hvilket bl.a. viste sig derved, at dette begrebs symbol, fanen, forsvandt fra mange sammenhænge, hvor man hidtil havde fundet den uundværlig. Nu skulle der spilles håndbold. Gymnastikken spillede nok en stor rolle i foreningen, men den kendte sin traditionelle plads i forhold til skydningen, i modsætning til håndbolden, der var uden belastninger af traditionen og simpelthen gjorde sig gældende efter medlemstal. Det førte til sammenstød i bestyrelsen, som hidtil havde været domineret af skytterne. Man kan ikke læse dette direkte i foreningsprotokollen, men støttet af mundtlige beretninger kan det flere steder læses mellem linjerne. F.eks. fylder mødereferaterne for 1954 50 linier, og heraf omhandler 24 linier skydning og fest, mens referaterne for 1957 fylder 94 linier, og heraf omhandler kun de 3 linier skydning og fest; aktiviteter, der ikke senere får væsentlig mere omtale.

Den sidste skyttemarch i Højby 1966. I takt, i kolonne og under kommando!

Skytterne arbejdede i forhold til og inspireret af en – i den øvrige bestyrelses øjne – forældet ideologi, mens den øvrige bestyrelse arbejdede i forhold til de praktisk foreliggende opgaver. Arbejdsgrundlaget var så forskelligt, at man ikke kunne nå hinanden.

Skydningen havde altid været domineret af gårdmændene. Disse mistede i 50'erne positionen som hovedarbejdsgivere i byen, og de unge gårdmandssønner, som traditionelt fulgte deres fædre i skyttesagen, stod svagt både i prestige og antal. I storsamfundet var landbruget ved at vige pladsen for industrien i spørgsmålet om at være hovederhverv. Det var en alvorlig overgangstid for erhvervet, hvis udøvere i alle måder måtte finde nye positioner.

I forbindelse hermed falder skyttefesten. Der er ingen kraft til at bære den. Referatet fra mødet, hvor skyttefesten 1962 skulle planlægges, er alene ved sin let irriterede og aldeles respektløse omtale af »byens fineste fest« et vidnesbyrd om skytternes magtesløshed. Det lyder som følger:

»Vi skulle især drøfte den årlige skyttefest, og den er vi piger især »glade« for. Ja, det er jo os som skal sælge disse hersens damernes mummerskydning, som ligesom sidste år skal koste 2 kr. pr. stk.

På skydebanen skulle det forløbe som det traditionelt har gjort i 100 år, dog talte vi om at lave en bane for damer. Selve skyttefesten skulle være d. 6. okt. med fællesspisning og synkning.«

Men festens deltagere var sig situationen bevidst. Det fortæller udtalelser som »vi var nok efterhånden lidt til grin, når vi marcherede gennem byen«, og »alting har sin tid, den slags fest med madkurv og gammeldags musik gad de unge da ikke«.

Festen blev afholdt sidste gang 1966 ved 100 års jubilæet. En af skytterne, som var med til at sløjfe festen, siger herom: »Da først beslutningen var taget var det kun godt. Det var en lettelse. Men det var ikke let at nå til beslutningen«.

Trods den lidt tunge afslutning festen fik, lever den som et festligt minde for alle. Skydning er stadig en aktivitet i Højby skytte-, gymnastik- og idrætsforening, men nu som ren sport.

Afslutning

Udover at berette om en fest i lokalsamfundet har det været hensigten at belyse vekselvirkningen mellem lokalsamfund og storsamfund. Det kunne se ud, som om der kun er tale om en påvirkning af lokalsamfundet, men det er ikke tilfældet. Etablering og fastholden ved festen er et nødvendigt svar på storsamfundets udfordring, – som måske kan vise sig at være fremkaldt af forhold i lokalsamfundene. Der er tale om en vekselvirkning.

Det har også været hensigten at tegne et billede af festens funktion i lokalsamfundet. Denne er flertydig. Det er en anledning til udfoldelse i fest og glæde, en anledning til fællesbetræftelse i visse holdninger og en anledning til cementering af magtforholdene i byen. Dette sidste underbygges af festens fine placering i byens festrepertoire.

Det er fristende at se festen som et isoleret forløb 1868–1966. Det er forkert. Der er i skyttefesten så mange festelementer, som var kendt i lokalsamfundet før 1868 og som fortsatte efter 1966, at skyttefesten mere må opfattes som en bestemt ideologisk sfære, disse elementer udfoldede sig i.

Med ideologiens visnen overføres elementerne til andet regi via en kompliceret proces. Uden at gå ind i en analyse af den afbildede oversigt over foreningsfester (se side 82), skal der peges på tiden 1960–70, hvor et sandt virvar af fester afløser års stabilitet i festrepertoiret. En stabilitet, der ser ud til at være tilstede igen fra sidst i 70'erne. De samfundsforandringer, der er omtalt ovenfor, slog netop igennem i 60'erne, og der er ingen tvivl om, at det er disse forandringer, der er skyld i forvirringen. En oversigt over byens fester i 1860'erne ville vise en lignende ustabilitet i forhold til tid-

Oversigt over fester i Højby skytteforening, senere Højby skytte-, gymnastik- og idrætsforening, hvortil alle foreningens medlemmer er indbudt, og hvor der i festen bl.a. indgår dans.

	1868	1950	-60	-70	-80	-85
Skyttefest	+++++	+++++	+++++	+++++		
Skyttebal	+++++(til -37)	+++++	+++++	+++++		
Gymnastikopvisning	+++++	+++++	+++++	+++++		
Andespil			+	++		
Fastelavnsfest			+++++	+++++	+	
Håndboldstævne			++	+++++	+	
Karneval			+		+	
Fest/bal					+	
Revy					+	
Sportsfest					+	
Aktivfest					+	
Teenagebal					+	
Julefest					+	
Halfest					+	
Byfest					+	

ligere år, hvor byens lav holdt bestemte fester. Der er tilsyneladende en sammenhæng mellem forandringer i samfundet og måden, hvorpå man holder fest.

Noter:

1 Forhandlingsprotokol for Højby skytteforening (utrykt). Højby lokalhistoriske arkiv (herfra også billedmat.). 2 »Folk og Kultur« 1977. I artiklen: Guds folk i Danmark af Margaretha Balle-Petersen behandles bl.a. disse stridigheder i Højby. 3 »Folk og Kultur« 1979. Palle Ove Christiansen redegør i artiklen: De »levende« og de »døde« for den grundtvigske livsform. 4-5 Palle Ove Christiansen, 1980. Fire landsbyer. Specielt i bogens afsnit om Toksværd findes mange lighedspunkter med forholdene i Højby.

Summary

The Festival of the Rifle Club: the most Important Festival of the Town

Denmark lost North Schleswig after the Danish-German war of 1864. This was considered a national disaster. The obvious reaction was to seek revenge, and as a result of this rifle clubs were founded all over the country on lines similar to those of other European countries. These clubs found their main support in agricultural circles. The purpose of the clubs was to train good marksmen, and they functioned as a kind of preparation for the army. In connection with the shooting a lively club life took place, often influenced by Grundtvigians. Grundtvigianism, which was a popular movement that saw the light of day in the middle of the 19th century, had patriotism as one of its central concepts. The height of the club life was the annual festival. The day would start with a shooting match followed by an evening party with a banquet, distribution of prizes, and dancing. The evening party began with marksmen marching through the town led by an orchestra and the flag. By this march the club manifested itself ideologically and socially in the local community.

In the parish of Højby a rifle club was founded in 1866, and the club soon established itself in the local community. Here as elsewhere the farmers dominated economically as well as culturally. The annual festival of the rifle club came to function as a confirmation of this dominance. At the same time it was considered the most important festival of the town. The festival maintained its fine place in the festival repertoire of the town until around 1955. However, the enthusiasm which gave life to the festival in the local community disappeared with the diminishing importance of agriculture in society generally as well as locally, and the festival was abolished.

The festival of the rifle club is not to be regarded as an isolated phenomenon in the festival pattern of the town. It was a special setting for displaying festival elements, which were known before this particular festival was inaugurated, and which were continued, although now in a new setting, after it was abolished. Both before and after the time of this festival there was much confusion in the pattern for the local festivals, and at the same time, during the 1860's and the 1950's, considerable changes were taking place in society generally with obvious effects on the local community. It seems as if changing social conditions result in changing festival patterns.